

Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä

MIA HAKOVIRTA & JOHANNA KALLIO

11–15-vuotiaat lapset kertoivat haastatteluissa, että köyhien lasten tavarat ovat malleiltaan vanhoja, toisten käyttämiä ja rikkinäisiä. Köyhät myös tyytyvät vähään.

.....

Johdanto

Tarkastelemme artikkelissa lasten käsityksiä köyhyydestä. Olemme kiinnostuneita siitä, miten lapset jäsentävät köyhyyttä ja mistä he ajattelevat sen johtuvan. Vaikka eri väestöryhmien köyhyyskäsityksiä on tutkittu paljon, ei lasten näkemyksiä ole juurikaan tarkasteltu. Vastaamme artikkelilla tähän tilaukseen. Tutkimuksemme tulokset kertovat siitä, mitä lapset ymmärtävät köyhyydellä ja miten he oikeuttavat huonosuaisuuden olemassaolon yhteiskunnassa.

Käsitykset köyhyydestä ja sen syistä ovat oleellinen osa maan hyvinvointikulttuuria ja moraalista taloutta (Mau 2003; Albrekt Larsen 2006). Käsitykset vaikuttavat hyvinvointi-instituutioihin ja niiden kehitykseen, mutta samalla instituutiot muokkaavat kansalaisten tapaa toimia ja ajatella. Se miten asennoidumme köyhiin, vaikuttaa halukkuuteemme panostaa sosiaalipoliittisiin tulosiirtoihin (Cozzarelli & al. 2001; Blomberg & Kroll 2010). Lapset ja nuoret ovatkin tulevaisuudessa niitä, jotka kantavat vastuun hyvinvointivaltion rahoituksesta ja kehittämisestä.

Lasten käsitykset köyhyyden syistä voivat vaikuttaa myös siihen, miten he kohtelevat huonosuaisia. Yleinen asenne-ilmasto ja yksittäiset näkemykset vaikuttavat köyhien lasten arkeen ja jokapäiväiseen elämään (Bullock 1999). Käsitykset köyhyyden syistä kertovat meille osuvasti yhteiskunnan sosiaalisesta koheesiosta ja köyhien lasten asemasta yhteiskunnassa (Albrekt Lar-

sen 2013). Kun tarkastelemme lasten käsityksiä, pääsemme lähemmäksi taloudellisessa ahdingossa elävien lasten asemaa kuin analysoimalla aikuisten käsityksiä. Sillä miten lapset suhtautuvat köyhyyteen, on erityinen merkitys niille lapsille, jotka varttuvat taloudellisessa niukkuudessa.

Aiheen tärkeydestä huolimatta lasten köyhyyskäsityksiä on siis tutkittu yllättävän vähän. Sen sijaan aikuisten käsityksiä köyhyyden syistä on tutkittu laajasti (van Oorschot & Halman 2000; Niemelä 2008; Lepianka & al. 2010; 2009; Kallio & Niemelä 2013). Nämä tutkimukset ovat pääosin määrällisiä ja rakentuvat laajojen kyselyaineistojen varaan. Laadullisia tutkimuksia on vähemmän, joten tutkimussuuntauksessa käytetyt teoreettiset selitysmallit on laadittu kvantitatiivisia tutkimuksia varten tai niiden tulosten pohjalta. Muutamat, pääosin laadulliset, lasten näkökulmasta tehdyt tutkimukset sijoittuvat angloamerikkalaisiin hyvinvointivaltioihin tai köyhiin kehitysmaihiin (Furnham 1982; Bonn & al. 1999; Chafel & Neitzel 2005; Halik & Webley 2011). Tästä syystä on mielenkiintoista keskittyä Suomeen, yhteen pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon. On mahdollista, että lasten käsitykset köyhyyden syistä ovat erilaiset pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa kuin angloamerikkalaisissa maissa, joissa tuloerot ovat suuret ja sosiaaliturva pääosin tarveharkintainen.

Edellä esitetty oletus pohjautuu Christian Albrekt Larsenin (2006) teoriaan kansalaismielipiteen institutionaalisesta logiikasta. Hänen mu-

kaansa maissa, joissa tulonjako on suhteellisen tasainen ja kansalaiset kuuluvat universaalin sosiaaliturvan piiriin, sosiaalinen etäisyys keskiluokan ja alimman luokan välillä on pieni. Täten julkinen keskustelu ei korosta maksavan keskiluokan ja tukien varassa elävien välistä eroa. Köyhien ei tarvitse osoittaa ja todistella sosiaaliturvan maksajille kunniallisuuttaan, vilpittömyyttään ja avun tarpeensa suuruutta. Universaalin järjestelmän ja pienien tuloerojen vuoksi köyhien syylistäminen on Suomessa ja muissa Pohjoismaissa asennetutkimusten mukaan vähäistä (Niemi 2008; 2011). On mahdollista, että suomalaiset lapset selittävät köyhyyttä pääosin yksilön ulkopuolisilla tekijöillä, koska kyseinen näkemys on Suomessa vallitseva.

Toisaalta tuloterot ovat Suomessa kasvaneet (Moisio 2010; Fritzell & al. 2012) ja lapsiperheiden taloudellinen asema heikentynyt viimeisen parinkymmenen vuoden aikana (Salmi & al. 2009; Lammi-Taskula & Salmi 2010). Myös lapsiköyhyys, eli köyhiin kotitalouksiin kuuluvien lasten osuus, on Suomessa kasvanut (Jäntti 2010; Sauli & al. 2011). Köyhyydestä on tullut yhä enemmän lapsia koskettava ilmiö, ja tutkimuksen mukaan lapset myös havaitsevat ja kiinnittävät huomiota taloudellisten resurssien eroihin arjessaan (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Näin ollen käsitykset köyhyydestä ja köyhyyden syistä voivat poiketa siitä, mitä institutionaalisen logiikan perusteella voisimme olettaa.

Kysymme artikkelissa, minkälaisia käsityksiä lapsilla on köyhyydestä ja sen syistä. Olemme erityisesti kiinnostuneita siitä, minkälaisena ilmiönä lapset köyhyyden ymmärtävät ja mistä se heidän mielestään johtuu. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka tutkimusaineisto koostuu kolmenkymmenen 11–15-vuotiaan lapsen teemahaastattelusta. Aineistoa on analysoitu sisälönanalyysin avulla, kiinnittäen huomiota lasten köyhyydelle antamiin merkityksiin sekä sen syiden jäsennyksiin.

Ankkuroimme tutkimuksemme yhteiskuntatieteellisen lapsuudentutkimuksen kenttään. Sen ytimenä on ymmärrys siitä, että lapset ovat sosiaalisia toimijoita yhteiskunnallisessa suhdejärjestelmässä ja vaikuttavat toiminnallaan paitsi omaan myös muiden elämään (esim. James & al. 2008; Strandell 2010; Alanen 2009). Tämän ymmärryksen pohjalta lapsia koskevista asioista ja ilmiöistä, kuten köyhyydestä, ei ole perusteltua eikä oikeutettua kysyä yksinomaan tai

edes ensisijaisesti aikuisilta. Lasten käsitykset ja tulkinnat köyhyydestä ja sen syistä voivat poiketa merkittävästi siitä, miten aikuiset köyhyyden kokevat ja näkevät, vaikka toisaalta lasten ja aikuisten köyhyyskäsityksissä on havaittu myös samankaltaisuuksia (Chafel 1997).

Köyhyyden syiden teoreettiset selitysmallit

Kuten edellä mainittiin, on alan aikaisempi tutkimus pääosin kvantitatiivista ja aikuisiin keskittyvää. Näitä tutkimuksia varten tai niiden tulosten pohjalta on laadittu useita teoreettisia köyhyyden selitysmalleja, joilla on pyritty ymmärtämään yleistä asenneilmastoa mahdollisimman tarkasti ja kuvaavasti. Vaikka seuraavaksi esiteltävät mallit pohjautuvat määrällisiin tutkimuksiin, uskomme niiden toimivan apuna laadullisen aineiston analyysissä. Ne luovat eräänlaisen kehikon, jonka kautta aineistoa on selkeämpi jäsentää.

Perinteisesti yleinen keskustelu köyhyyden syistä on jaettu kolmeen kategoriaan: yksilölliseen, rakenteelliseen ja fatalistiseen selitysmalliin (Feather 1974). *Yksilöllinen* selitysmalli sisältää käsitykset, joiden mukaan köyhyys johtuu viimekädessä yksilöstä. Kyse on köyhän käyttäytymisestä, kuten huonoista elämäntavoista, vääristä valinnoista tai heikosta työmoraalista. *Rakenteellisessa* selitysmallissa syyt paikannetaan yksilön ulkopuolisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin, kuten mahdollisuuksien epätasa-arvoon tai työttömyyteen. *Fatalistinen* malli viittaa kohtaloon. Köyhyys on seurausta väistämättömistä tapahtumista, joiden kulkuun yksilö tai yhteiskunta ei kykene vaikuttamaan. On epäonnea, sairastumisia ja niin edelleen. (Ks. myös Lepianka 2007; Niemelä 2008.)

Kyseistä kolmijakoa on sittemmin kritisoitu liian karkeaksi, koska sen perusteella vastuus-
sa oleva toimija jää monin paikoin epäselväksi. Wim van Oorschot ja Loek Halman (2000) laativat nelikentän, jossa soluihin paikannettiin seuraavat käsitteet: yksilöllinen syytös, yhteiskunnallinen syytös, yksilöllinen kohtalo ja yhteiskunnallinen kohtalo. *Yksilöllinen syytös* merkitsee nimenomaan köyhän syylistämistä. He ovat laiskoja ja eivätkä yritä tarpeeksi. Vastaavasti *yhteiskunnallisessa syytöksessä* ongelman taustalla nähdään yhteiskunnan, kuten sosiaaliturvan, epäon-

nistuminen. Köyhyysongelmasta syytetään yhteiskunnallisia toimijoita, kuten poliittisia päättäjiä tai valtiota, kun taas köyhät mielletään uhreina. *Yksilöllisen ja yhteiskunnallisen kohtalon* taustalta ei ole mahdollista erottaa vastuussa olevaa toimijaa. Yksilötasolla kyse on huonosta tuurista tai epäonnesta, kun taas yhteiskunnallinen kohtalo liittyy kontrolloimattomiin ja sattumanvaraisiin olosuhteisiin, kuten taloussuhdanteisiin. (Ks. myös Lepianka 2007; Lepianka & al. 2009.)

Catherine Cozzarelli ja kumppanit (2001; 2002) näkivät köyhyyden johtuvan yksilön sisäisistä ja ulkopuolisista tekijöistä sekä kulttuurista. *Sisäisillä tekijöillä* viitataan köyhän ominaisuuksiin, käyttäytymiseen ja valintoihin. Kategoria ”yksilön sisäiset tekijät” ei kuitenkaan ole synonyymi yksilölliselle syytökselle. Köyhyyden taustalla voi vaikuttaa rahan- ja elämäntalouden ongelmat – ei ainoastaan laiskuus ja tahdonvoiman puute. *Ulkopuoliset tekijät* voidaan paikantaa yhteiskunnan rakenteisiin (ks. myös Feather 1974). *Kulttuurisissa tekijöissä* yhdistyvät köyhyys-, riippuvuus- tai alaluokkakulttuuri ja fatalismi. Yksilö on esimerkiksi toisen sukupolven köyhä, jonka elämää taloudellinen niukkuus ja sosiaalihuollon asiakkuus monin tavoin määrittävät.

Aikaisempi tutkimus: lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä

Lasten käsityksiä köyhyydestä on tutkittu eri tieteidenaloilla, erilaisia lähestymistapoja, käsitesisältöjä ja keskusteluperinteitä soveltaen, mutta tutkimusta on huomattavasti vähemmän kuin aikuisten köyhyyskäsityksistä. Seuraavaksi tarkastelemme, miten lasten käsityksiä köyhyydestä on tutkittu aikaisemmassa nimenomaan *lasten näkökulmasta* tehdyssä tutkimuksessa, jossa on analysoitu lasten tapoja hahmottaa, ymmärtää sekä selittää köyhyyttä ja sen syitä.

Lapsille köyhyys näyttäytyy pääasiassa rahan riittämättömyytenä (Halik & Webley 2011). Lapset eivät kuitenkaan mielellään miellä itseään köyhäksi, vaan sijoittavat itsensä taloudellisella asteikolla keskivälille riippumatta perheen todellisesta taloudellisesta tilanteesta (Sutton & al. 2007). Köyhät lapset eivät myöskään mielellään puhu itsestään köyhänä eivätkä sijoita itseään köyhän sosiaaliseen kategoriaan. Lapset myös välttelevät köyhä sanan käyttöä. (Harju 2008.)

Kiinnostavana havaintona tutkimuksissa nou-

see esille se, että jo melko pienillä lapsilla on jonkinlaisia mielikuvia ja käsityksiä siitä, minkälaisia köyhät ja rikkaat ihmiset ovat. Rikkaita ja köyhiä ihmisiä kuvailtiin pääasiassa toisiinsa nähden erilaisina. Lapset tuottavat helposti asetelmia, joissa tehdään eroja rikkaiden ja köyhien välille ja köyhempään liitettiin negatiivisia ja jopa vihamielisiä ja halventavia termejä (Sutton & al. 2007). Susan Weingerin (2000) tutkimuksessa lapset arvioivat henkilön luonteenpiirteitä sen perusteella, mitä he tietävät tämän taloudellisesta tilanteesta ja miten lapset kokevat sen vaikuttavan omiin ystävyyssuhteisiinsa. Pienituloisten perheiden lapset esimerkiksi kuvasivat köyhempiä lapsia keskituloisten perheiden lapsia neutraalimmin ja eläytyivät niukan talouden lasten asemaan kuvaten esimerkiksi näiden tunteita. Toisaalta heidän ilmaisuissaan köyhistä lapsista esiintyi enemmän negatiivisia sanoja, kuten likainen, laiska ja ilkeä. Keskiluokkaisia lapsia kuvattiin pääsääntöisesti hyvin myönteisesti, ennen kaikkea kunnollisina ja vastuuntuntoisina ihmisinä. Jotkut pienituloisten perheiden lapsista kuvasivat keskiluokkaisia lapsia ilkeiksi, snobeiksi tai kiusaaviksi, eivätkä katsooneet heidän ymmärtävän köyhiä tai piittaavan heidän tilanteestaan. Patricia Ramsey (1991) mukaan rikkaita ja köyhiä ihmisiä erottaa yhdessä tekeminen. Vain muutama lapsi kertoi asioita, joita rikas ja köyhä voisivat tehdä yhdessä, ja vaikka moni lapsi katsoi eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien lasten välisen ystävyyden mahdollisena, puolet lapsista koki sen mahdottomaksi, koska mahdollisuuksia yhteiseen vapaa-ajanviettoon ei ole.

Tutkijat ovat tarkastelleet myös lasten käsityksiä köyhyyden syistä. Robert Leahy (1981; 1983a; 1983b) havaitsi tutkimuksissaan, että lasten näkemykset köyhyydestä ja eriarvoisuudesta laajenivat iän karttuessa ulkoisista huomioista koulutuksen ja laajempien yhteiskunnallisten tekijöiden huomioimiseen. Nuoremmat lapset (6–11-vuotiaat) pitivät köyhyyttä suhteellisen pysyvänä ilmiönä, kun taas vanhemmilla lapsilla (11–14-vuotiaat) oli psykologisempia tapoja hahmottaa köyhyyttä, ja sitä selitettiin ahkeruuden ja älykkyyden sekä koulutuksen ja palkkatyön välisillä eroilla. Adrian Furnham (1982) vertaili Isossa-Britanniassa 15-vuotiaiden julkista ja yksityistä koulua käyvien poikien köyhyydelle antamia syitä ja selityksiä ja havaitsi ryhmien välillä selviä eroja. Yksityistä koulua käyvät pojat näkivät köyhyyden johtuvan pääasiassa säästäväisyyden puutteesta ja huonosta taloudenhallin-

nasta, kun taas julkista koulua käyvät nimesivät köyhyyden syiksi pääasiassa huonot palkat ja teollisuuden kyvyttömyyden luoda työpaikkoja köyhille ihmisille. Yksityistä koulua käyvät pojat siis pitivät yksilöllisiä selityksiä köyhyyden syistä tärkeimpinä kuin julkista koulua käyvät pojat, jotka selittivät köyhyyttä enemmän rakenteellisilla tekijöillä. Murnizam Halikin ja Paul Webleyn (2011) tutkimuksessa päädyttiin samantapaisiin tuloksiin. Lasten käsitykset köyhyyden syistä luokiteltiin noudattaen jakoa individualistinen, rakenteellinen, fatalistinen ja muut tekijät (kuten ikä, maantiede, kannustus). Vanhemmat vastaajat, eli 15- ja 16-vuotiaat nuoret, antoivat enemmän individualistisia ja rakenteellisia selityksiä köyhyydelle, kun taas nuoremmat vastaajat, eli 12–13-vuotiaat nuoret, selittivät köyhyyden johtuvan enemmän muilla tekijöillä, kuten esimerkiksi vanhempien kannustuksen puutteella. (Halik & Webley 2011.) Judith Chafelin ja Carin Neitzelin (2005) haastattelututkimuksessa havaittiin, että kahdeksanvuotiaat eivät olleet vielä sisäistäneet aikuisten usein normatiivisia käsityksiä köyhyyden syistä, vaan köyhyyden syynä pidettiin usein epäoikeudenmukaisuutta ja yhteiskunnan rakenteellisia tekijöitä, kuten työttömyyttä.

Tutkimuksissa lapsia on myös haastettu esittämään ratkaisuja köyhyyteen. Keskeisinä keinoina lapset toivat esille köyhien perustarpeiden turvaamisen riittävällä sosiaaliturvalla ja hyväntekeväisyyden (Chafel & Neitzel 2005). Halikin ja Webleyn tutkimuksessa (2011) lapset ajattelivat, että hallitus on eniten vastuussa köyhien auttamisesta, mutta myös muiden osapuolten, kuten kansalaisjärjestöjen, olisi tehtävä töitä köyhyyden lievittämiseksi. He ehdottivat, että nämä tahot voivat antaa lahjoituksia, parantaa infrastruktuuria ja luoda koulutus- ja työmahdollisuuksia. Lasten mukaan kova työ ja koulutus ovat tärkeimpiä keinoja lieventää köyhyyttä ja parantaa elintasoa. Vastaavanlaiset lasten tarjoamat ratkaisumallit köyhyyden haasteisiin toistuvat muissakin tutkimuksissa (esim. Ridge 2002; Harju 2008).

Edellä kuvattujen tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että monet köyhyyteen liittyvät kysymykset koskettavat lapsia ja lapsuutta. Lapset ovat kykeneviä tuottamaan tietoa aiheista, joista heillä ei välttämättä ole omakohtaista kokemusta, mutta joka ilmiönä on kuitenkin tuttu. Lasten parissa tehty köyhyydetutkimus paljastaa paitsi köyhyyden erilaisia merkityksiä myös sen vaikutuksia lasten arjessa ja laajemmin yhteiskunnassa.

Aineisto ja analyysi

Tutkimuksen aineisto koostuu 11–15-vuotiaiden lasten teemahaastatteluista, jotka tehtiin yksilöhaastatteluina keväällä 2011. Aineistonkeruu toteutettiin yhdessä länsisuomalaisen kaupungin koulussa, jonka oppilaat tulevat sosioekonomiselta ja sosiaaliselta rakenteeltaan erilaisilta asuinalueilta.¹ Kaupungilta saadun tutkimusluvan jälkeen tutkijat kävivät koululla esittelemässä tutkimusta kahdessa luokassa ja antoivat lapsille esitteen tutkimuksesta sekä vanhempien ja lapsen suostumuslomakkeet. Näiltä luokilta haastateltiin kaikki lapset, jotka palauttivat suostumuslomakkeet. Haastatteluihin osallistui yhdeksän viidesluokkalaista ja 17 kahdeksaluokkalaista lasta, jolloin saimme aineistoon sekä ala- että yläkoululaisten kokemuksia. Aikaisempien tutkimusten perusteella oli odotettavissa, että lasten ikä vaikuttaa jossain määrin lasten köyhyydelle antamiin merkityksiin. Aineistoon on otettu mukaan myös neljä pilottihaastattelua eli yhteensä lasten haastatteluja on 30.

Teemahaastattelut soveltuivat hyvin lasten ja nuorten kokemusten tutkimiseen (Hill 2006). Niiden avulla pystyimme keskustelemaan asioista suhteellisen vapaamuotoisesti ja antamaan lapselle tilaa tuoda esille omia ajatuksiaan. Toisaalta varmistimme sen, että valitsemiemme teemojen kautta saisimme tietoa tutkimuskohteenamme olevasta ilmiöstä. Kaikkien haastateltavien kanssa pyrimme käsittelemään samat sisältöalueet ja tietty haastatteluosiot toteutimme pitkälti samankaltaisina. Haastattelun tukena käytimme kuvakollaaseja, jotka esittävät erilaisista taloudellisista olosuhteista tulevia haastateltavien lasten ikäisiä tyttöjä ja poikia. Käytimme kollaaseja köyhyyteen ja rikkauteen eksplisiittisesti keskittyvässä haastatteluosiossa, jossa pyysimme haastateltavia kertomaan köyhien ja rikkaiden kuvien lapsista ja heidän elämästään (Punch 2002). Kuvakollaasit tarjosivat lapselle mahdollisuuden etäännyttää itseään käsiteltävästä aiheesta ja eläytyä siihen kuvien lasten kautta. Erilaiset vertailut ja kontrastoinnit ovat keskeisiä lasten arkeen ja kokemuksiin paikantavassa eriarvoisuuden tutkimukses-

¹ Aineistonkeruusta ja lasten rekrytoinnista löytyy enemmän tietoa hankkeen loppuraportista *”Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa”* (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Projektissa on kerätty myös lasten kirjoittamia eläytymistarinoita, mutta tässä artikkelissa analyysi pohjautuu vain haastatteluaineiston analyysiin.

sa käytettyjä asetelmia. ”Köyhä–rikas”, ”matala-tuloinen–hyvätuloinen” ovat esimerkkejä tutkimuksissa lasten tarkasteltavaksi ja pohdittavaksi tarjotuista jaoista (esim. Weinger 2000).

Analyysissa keskityimme erityisesti osioon, jossa kuvakollaasien avulla keskustelimme lasten kanssa köyhyydestä ja rikkaudesta. Analyysiyksiköksi valitsimme tutkimuskysymyksen kannalta relevantin, lapsen puheessa esille tulevan ajatuskokonaisuuden. Tätä puolsi ennen kaikkea aineiston moninaisuus – näin analyysiyksikkö oli sovellettavissa kaikkeen aineistoon. Aineistoa analysoitiin sekä aineistolähtöisesti että teorialähtöisesti (ks. Mason 2002, 179–181). Etenimme analyysissa aineistolähtöisesti, kun analysoimme lasten ymmärrystä köyhyydestä ilmiönä. Köyhyyden merkityksiä ja syitä jäsentäessämme analyysi eteni teorialähtöisesti ja teemat jäsentyivät aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyjen havaintojen ja tulkintojen ohjaamana. Tukeuduimme analyysissa köyhyystudkimuksessa aikaisemmin käytettyihin jakoihin, jota myös täydensimme aineistolähtöisesti uusilla teemoilla.

Lasten käsityksiä köyhyydestä

Köyhyys on ilmiönä moniulotteinen eikä sen määrittelylle ole olemassa yhtä ainoaa ja oikeaa tapaa (Kangas & Ritakallio 2005). Köyhyyttä voidaankin ilmiönä lähestyä monista eri näkökulmista. Vaikka taloudellisen niukkuuden ja köyhyyden vaikutuksia lasten hyvinvointiin on tutkittu suhteellisen paljon (esim. Duncan & Brooks-Gunn 1997; Wagmiller & al. 2006; Duncan & al. 2010) ja myös tutkimus lasten omista köyhyykokemuksista on yleistynyt (esim. Ridge 2011; Harju & Thorød 2011; Harju 2008; Ridge 2002), meillä on hyvin vähän tietoa siitä, mitä lapset käsittävät köyhyydellä. Tämän vuoksi analysoimme ensin sitä, miten lapset kuvaavat köyhyyttä ja minkälaisia merkityksiä he antavat köyhyydelle ilmiönä.

Köyhyystudkimuksen teoriassa on tehty jalkoa absoluuttisen ja suhteellisen köyhyyden välillä (Kangas & Ritakallio 2005). Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan sitä, ettei ole mahdollisuutta välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseen. Lasten haastatteluissa absoluuttinen köyhyys nousi esille lähinnä silloin, kun lapset pohtivat köyhyyttä globaalitasolla ja köyhyys siirrettiin koskemaan kehitysmaita ja kehitysmaiden lap-

sia. Lapset toivat esille huolensa kehitysmaiden lasten elinolosuhteista ja perustarpeiden, kuten ruuan tai koulutusmahdollisuuksien, puutteesta. Toisaalta tässäkin yhteydessä nousi esille köyhyyden suhteellisuus ja se, että kehitysmaihin verrattaessa Suomessa asiat ovat hyvin.

Suhteellisella köyhyydellä viitataan siihen, että yksilön taloudelliset resurssit ovat riittämättömät eikä hän sen vuoksi kykene elämään ympäröivässä yhteiskunnassa vallitsevalla tavalla (Townsend 1979). Lapsille köyhyys oli ennen kaikkea suhteellista, taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa ei-välttämättömien tavaroiden puutetta. Kyse ei ollut siitä, ettei köyhemmillä lapsilla heidän mukaansa ollut välttämättömiä perustarpeita, kuten kotia, vaatteita, harrastusvälineitä tai kännykkää, vaan pikemminkin siitä, että köyhempien lasten tavarat olivat malleiltaan vanhoja, toisten käyttämiä ja rikkiäisiä. Köyhempien lasten vaatteet oli hankittu kirpputoreilta tai tavarataloista, kun varakkaammat lapset hankkivat vaatteensa vaateliiikkeistä ja kykenivät ostamaan merkivaatteita. Näin asiaa pohtii kahdeksaluokkalainen poika:

V: Ne kenellä ei ole hirveesti rahaa, niin ne on esimerkiksi aina samat vaatteet päällä vaikka ne on joskus likasiaki ja näi ees päin ja, jos on puhelin niin se on sit vähän semmonen halvemman näkönen ja, saattaa olla pikkasen rikkiki, ja sit taas ne kenellä on rahaa niillä on aina eri vaatteet ja sit jos niit tullaa hakee koulusta niin se on ihan sairaan iso auto ja, joku ihme merkiauto viel ja, tällasta ja sit niil on just tällamöset kalliimmat puhelimet.

(H1)

Lasten kuluttamisen kautta tuleekin hyvin esille köyhyyden suhteellisuus lasten ja nuorten elämässä. Kulutukseen perustuvassa yhteiskunnassa kuluttaminen ei ole vain materiaalien tarpeiden tyydyttämistä, vaan sillä on myös monia sosiaalisia tehtäviä. Paitsi tavaralla itsellään (vaatteilla, kännykällä yms.) niin myös sen ostamisella voi olla sosiaalinen arvo (Aledin 2005), ja kuluttamisen merkitys sosiaalisiin ryhmiin kiinnitymisessä on kasvanut. Lasten kuluttamismalleja, kuten tietynlaisten vaatteiden ja tavaroiden hankkimista tai vapaa-ajan harrastamista, voidaan selittää lasten halulla kuulua tiettyyn ryhmään (Pugh 2009; Seiter 1993). Haastatteluista nousikin esiin se, että köyhiä lapsia pidetään erilaisina. Köyhät eivät kykene vastaamaan lasten ja nuorten maailman muotinormistoon tai käyttöelektroniikkatason minimivaatimuksiin. Aineiston mukaan nimenomaan vaatetuksesta ja kän-

nyköistä huomaa eron köyhän ja rikkaan välillä.

Köyhyyden suhteellisuus tuli esille myös siinä, että lasten oli huomattavasti vaikeampi havaita köyhyyttä kuin rikkautta. Pyytäessämme lapsia kertomaan köyhän ja rikkaan lapsen elämästä, oli rikkaammasta lapsesta huomattavasti helpompi kertoa, kun taas köyhästä lapsesta annetut kuvaukset olivat selvästi lyhytsanaisempia ja niukempia.

Lapset kokivat köyhyyden ilmiönä, joka lähes väistämättä muokkaa ihmisten ajattelutapaa ja toimintaa. Köyhyyteen liitettiin nöyryys ja huomaamattomuus: itsestä ei pidetä ääntä. Köyhien oletetaan tyytyvän vähempään. Tämä on tullut esille myös aikaisemmissa köyhien lasten omia kokemuksia selvittäneissä tutkimuksissa. Köyhät lapset pyrkivät usein tekemään oman taloudellisen tilanteensa mahdollisimman näkymättömäksi ja vetäytymään syrjään tilanteista, joissa perheen taloudellinen tilanne saattaa nousta esille (esim. Harju 2008). Lapsilla oli myös se käsitys, että köyhempien lasten vapaa-aika kuluu pääasiassa kotona TV:tä katsoen ja tietokone- tai pelikonsolipelejä pelaillen, koska muihin vapaa-ajan harrastuksiin ei ole varaa. Sen sijaan varakkaammilla lapsilla oli heidän mukaansa paljon harrastuksia ja vapaa-aikaa vietettiin paljon ystävien ja kavereiden kanssa.

Lapset liittivät köyhyyteen myös leimautumisen ja sosiaalisen stigman. Esimerkiksi viidesluokkalainen poika kuvaa köyhiä likaisiksi:

V: no vaatteist

H: vaatteist sä erottaisit

V: no joillakin on semmosii vähän reikii vaatteis

H: mitä sä aattelisit et minkälaisii ne lapset sit on

V: no hiukset vähän likaset ja, semmosta

(H27)

Tällaiset kuvaukset köyhistä lapsista olivat lasten keskuudessa yleisiä: ”sä oot vähän niinku sellasen surkeen näkönen” (H8), ”sen näkee niist vaatteist, jos on niit haisevii sukkii ja kaks vuotta vanhoi t-paitoi” (H12). Sen sijaan varakkaampia lapsia kuvattiin huomattavasti enemmän positiivisilla ilmauksilla, kuten mukava ja onnellinen. Muutenkin varakkaampia lapsia kuvattiin selvästi myönteisemmässä valossa. Sen sijaan köyhemmät lapset kuvattiin luonteeltaan aroiksi, hiljaisiksi ja syrjäanvetäytyviksi ja toisaalta myös laiskoiksi ja epäsosiaalisiksi. Tällainen köyhien lasten leimaaminen ja stigmatisointi voi johtaa siihen, että köyhät kokevatkin olevansa alempiarvoisia. Köyhyyteen liittyvä stigma voikin olla lapsille materiaalisia puutteita vakavampi ongelma (Ridge 2002).

Lasten käsityksiä köyhyyden syistä

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan, mistä lapset näkevät köyhyyden johtuvan. Lasten ajatusten jäsentämisessä tukeuduimme aikaisemmassa tutkimuksessa käytettyihin jakoihin, kuten N. T. Featherin (1974) luokitteluun köyhyyden yksilöllisistä, rakenteellisista ja fatalistisista syistä sekä van Oorschotin ja Halmanin (2000) yksilöllisen syytöksen, yksilöllisen kohtalon, yhteiskunnallisen syytöksen ja yhteiskunnallisen kohtalon nelikenttään. Tämän lisäksi pidimme mielessä Cozzarellin ja kumppaneiden (2002) jakoa yksilön ulkopuolisiin ja sisäisiin tekijöihin. Nämä jaottelut nousivat esille myös lasten kokemuksissa. Huomasimme kuitenkin, että ne olivat liian yksinkertaisia tavoittaakseen lasten moninaiset näkemykset. Tämän takia laadimme uudenlaisen jaottelun, jossa on paljon yhteistä aikaisempien kanssa, mutta joka poikkeaa aikaisemmista *yksilöllisen toiminnan ja yhteiskunnallisen tilanteen* suhteen. Nämä teemat ovat uusia. Niissä ei ole kyse syylistämisestä vaan neutraalimmasta jaosta yksilön sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin (ks. myös Cozzarelli & al. 2002; Albrekt Larsen 2006). Taulukkoon 1 on koottu tutkimukseen osallistuneiden lasten kuvauksia köyhyyden syistä.

Yksilölliseen syytökseen kuuluvat laiskuus, vanhempien juominen sekä tahdonvoiman ja yrittämisen puute. Lasten mukaan juominen johtaa vanhempien työkyvyttömyyteen ja rahan kulumiseen päihteisiin. Köyhiin yhdistettiin rikkaita enemmän niin sanottua riski- ja ongelmaperhepuhetta. Köyhyyteen liitettiin yksilön eli tässä tapauksessa vanhempien luonteenpiirteet ja tahdonalaiset ominaisuudet: köyhyys voi olla seurausta siitä, etteivät vanhemmat viitsi käydä töissä tai opiskella tarpeeksi. Kyse on jaottelusta kunniallisiin ja kunniattomiin köyhiin, mikä puolestaan tulee lähelle sosiaaliturvan ansaitsevuustutkimusta (*deservingness*) (esim. Kangas & Sikiö 1996; van Oorschot 2006). Yksilölliseen syytökseen liittyy moraalinen lataus. Onko köyhä auttamisen arvoinen vai ei? Onko köyhä itse syyllinen tilanteensa vai onko hän väistämättömien olosuhteiden uhri? Moraalinen lataus käy ilmi seuraavasta kahdeksaluokkalaisten pojan pohdinnasta:

H: Mitä sä aattelet et jos on joku semmonen sun ikänen nuori jolla ei ole käytössä näin paljon kaikkia tavaroita jota sä aattelet et olis välttämättömiä ni, mitä sä aattelet et se miettii?

Taulukko 1. Lasten käsityksiä köyhyden syistä.

Yksilöllinen selitys		Rakenteellinen selitys		Fatalistinen selitys	
Yksilöllinen syytös	Yksilöllinen toiminta	Yhteiskunnallinen syytös	Yhteiskunnallinen tilanne	Yksilöllinen kohtalo	Yhteiskunnallisen kohtalo
Laiskuus	Ei kykyä rahan hallintaan	Sosiaaliturvan riittämättömyys	Työttömyys Matala palkkataso	Avioero	Köyhä on köyhä (asiat vain ovat näin)
Vanhempien alkoholin-käyttö	Perheessä paljon lapsia			Leskeksi jääminen	
Tahdon-voiman ja yrittämisen puute	Lapsia hoidetaan kotona			Sairaus	
				Mielenterveys-ongelmat	
				Epäonni/onnettomuus	
				Ei perintöä	

V: Kai siin asemassa jos ei oo kaikkee mitä toisil on niin haluis ainaki sen mitä toisil on, saman verran ainaki vähintää haluis mut, ei se sit välttist oo mahdollista, riippuu vähä et onks se onks se vaan sitte et vanhemmat ryyppää vai onks se sitte et ne ei muuten vaa jaks käydä töis

H: mm

V: vai onks sit semmonen työ et ei riitä rahat vaa

(H1)

Yksilölliseen toimintaan liittyvät puolestaan maininnat, joissa kyse on yksilön sisäisistä tekijöistä ilman syylistämistä ja moraalista latausta. Ne ovat neutraalimpia ilmauksia siitä, että köyhyys johtuu valinnoista ja yksilön kyvyttömyydestä. Kyse on lasten kotihoidosta, suuresta perhekoosta ja kyvyttömyydestä hoitaa raha-asioita. Monilapsisuus vaikutti olevan monelle lapselle ”kunniallinen” syy, jolla köyhyyttä voidaan selittää ilman vanhempien syylistämistä. Kyvyttömyys raha-asoiden hoitoon näkyy lasten mukaan esimerkiksi yli varojen elämisenä ja velkaantumisena.

Yhteiskunnallinen syytös tuli esille vain harvoissa lasten haastatteluissa. Niissä käsiteltiin sosiaaliturvan riittämättömyyttä, mutta ei suoraan harjoitetun sosiaalipolitiikan epäonnistumista, joka on tyypillinen esimerkki yhteiskunnallisesta syytöksestä. Abstraktit yhteiskunnalliset pohdinnat uupuvat, ja rakenteelliset syyt ovat hyvin konkreettisia esimerkkejä. Nämä esimerkit sijoitimme *yhteiskunnalliseen tilanteeseen*. Niitä ovat työttömyys, matalat palkat ja huonot työpaikat yleensä. Kyse on siis yksilön käyttäytymisen ulkopuolisista ja hänestä riippumattomista syistä. Työmarkkinoiden rakenteelliset ongelmat ja ammattihierarkia painottuivat lasten kertomuksissa. Puhu-

taan niin sanotuista hyvistä huippuduuneista ja vastaavasti heidän kokemuksensa mukaan huonoista ja pienipalkkaisista työpaikoista tehtaissa tai siivousalalla. Alla olevassa sitaatissa kahdeksaluokkalainen poika jäsentää ammatteja keskusteltaessa varakkaampien ja köyhien lasten perheistä:

H: Jos sä kuvittelisit niin minkälaiset perheet noil vois olla?

V: Mä voisin kuvitella, että tol on iso perhe koska rahat ei välttämät riitä kaikil, tai sit sen perhe voi olla vaan niinko köyhä, muuten vaan.

H: Mitä sen vanhemmat vois vaikka tehdä?

V: No sen vanhemmat vois olla vaiks, toinen vois olla vaikka työtön ja toinen vois olla vaik joku, toinen elättää perheen, et se vois tehdä vaiks, joko siivooja tai se vois olla jossai tehtaas.

H: Joo.

V: Tai se vois olla kokki tai jotai

(H3)

Yhteiskunnalliseen kohtaloon liittyvät monet sellaiset lasten selitykset, joissa köyhyiden syytä ei oikein osata eritellä. Kyse on ilmiöstä, joka on vain olemassa. asiat vain ovat näin: toisilla on paljon rahaa ja toisilla vähän. Myös aikuisilla tehdyissä tutkimuksissa kyseiseen luokkaan on liitetty se, että ilmiö on väistämätön osa modernia kehitystä, jonka kulkuun yksilöt eivät kykene vaikuttamaan (van Oorschot & Halman 2000; Lepianka 2007; Niemelä 2008). Kyse ei kuitenkaan ole yksilön kohtaamasta eritellystä ilmiöstä, vaan köyhät ovat kontrolloimattomien yhteiskunnallisten olosuhteiden uhreja. Lasten kertomuksissa ilmiöön liittyikin juuri se, että ilmiö otettiin annettuna. Nämä ”asiat vain ovat näin” vastaukset korostuivat viidenluokkalaisten lasten kertomuksissa, joilla oli vaikeuksia ylipäätään eritellä syytä ihmisten köyhyydelle.

Kahdeksaluokkalaisten vastauksissa tuli esiin yhteiskunnallisempi ja analyttisempi tapa hahmottaa ja selittää köyhyyttä. Kahdeksaluokkalaisilla käsitykset köyhyyden syistä laajenivat suoraan rahaan liittyvistä huomioista koulutukseen, ammattihierarkioihin ja ansiotyöhön liittyviin tekijöihin sekä edelleen laajempiin yhteiskunnallisiin seikkoihin.

Yksilölliseen kohtaloon liittyviä ilmaisia oli paljon. Nämä olivat hyvin konkreettisia syitä, joita köyhät kohtasivat yksilöinä. Lasten antamia esimerkkejä olivat vanhempien ero sekä toisen vanhemman kuolema ja täten yksinhuoltajaksi joutuminen, erilaisten sairauksien kohtaaminen, onnettomuudet tai se, ettei perhe ole saanut rahaa perintönä.

Samoin kuin suomalaisten aikuisten myös lasten ja nuorten enemmistö näkee köyhyyden johtuvan rakenteellisista ja fatalistisista syistä. Yleisimmät maininnat lasten kertomuksissa olivat vanhempien avioero, liian pieni palkka, työttömyys ja lasten suuri määrä. Köyhyyden nähtiin harvemmin olevan seurausta yksilön sisäisistä tekijöistä, ja vielä vähemmän löytyi mainintoja, joissa käytettiin yksilöä syyllistäviä selityksiä. Esimerkiksi sana ”laiskuus” esiintyy teksteissä hyvin harvoin. Enemmän on kyse yksilön toiminnasta, kuten lasten kotihoidosta tai suuresta perhekoosta. Lapsilla oli tarve nähdä köyhyyden johtuvan kunniallisista syistä.

Mielenkiintoista on, että monet lasten kuvaukset ovat varsin realistisia. Lisäksi heidän antamat syyt ovat suhteellisen yhdenmukaisia aikaisemmassa köyhyytystutkimuksessa esitettyjen huono-osaisuuden taustalla vaikuttavien tekijöiden ja mekanismien kanssa, joita ovat esimerkiksi yksinhuoltajuus, työttömyys, perherakenne ja sosiaaliturvan reaalitason heikkeneminen (Sauli & al. 2011).

Lopuksi on todettava, että syyt eivät teksteissä aina olleet niin selkeitä kuin taulukko 1 antaa ymmärtää. Osa lasten esille tuomista syistä voidaan sijoittaa useampiin luokkiin riippuen kontekstista, jossa ne esitetään. Esimerkiksi kykenemättömyys raha-asoiden hoidossa voidaan ymmärtää yksilön toimintana moraalisen latauksen kanssa tai ilman sitä. Yhtäältä köyhien on välttämätöntä hankkia tavaroita velaksi, koska ei ole rahaa. Toisaalta heidän velkaantumisensa voi olla seurausta tuhlaailusta, jolloin köyhyyden syy näytetään moraalisesti latautuneena ja syyllistävänä. Eräs viidesluokkalainen poika ilmaisikin asian

seuraavasti: ”Vanhemmat on vaan ostanut sellaisia juttuja, et ne näyttäis rikkaammalta ja elää jossain velois”(P1). Lisäksi vanhempien juominen voi kontekstista riippuen näyttäytyä ryyppäämisenä ja juomisena (yksilöllinen syytös) tai sairautena eli alkoholismina (yksilöllinen kohtalo). Haasteltava kahdeksaluokkalainen poika kuvaa köyhyyden syitä hyvin moninaisesti:

V: Täl köyhäl varmaa on semmost, jos perheessä on varsinki jotai, tosi vähätulonen tai jotai alkoholismii ni ei se kauheen helpoo oo, semmost kituuttamista varmaa, kattoo et riittäaks rahat ja, koulutyöhönki saattaa jonkin verran vaikuttaa, sit taas täl rikkaal ni se on helpoo et se tekee varmaa mitä se haluaa ja, no tekee mitä haluaa eisiinä mitää sen ihmeellisempää oo, helppo elämä

H: onks sul semmosii kavereita, joilla ei ois niin paljon rahaa käytössä kun sulla

V: no kyl mä luulen et pari, yks on semmonen, tai ei se enää mun kaa missää tekemisissä oo se asuu jossain muualla ja sitte sekoilee, mut sil on kai vanhemmat eronnu ja kummallaki on semmonen vähän huonompi työ, se ite saa hommata rahansa, palauttaa pulloja ja sellasta ja sit yhel mun kaveril sil on nii hirveen iso perhe et ei niil oo yhdelle tyypille antaa hirveesti rahaa (H1)

Sitaatti tuo esille sen, että lapsi voi ymmärtää köyhyyden johtuvan monista erilaisista syistä, jotka voidaan sijoittaa useisiin hyvinkin erilaisiin kategorioihin. Esimerkiksi yllä olevassa sitaatissa köyhyyttä selitetään sekä yksilöllisillä että yhteiskunnallisilla tekijöillä. Erilaiset köyhyyden teoreettiset selitysmallit eivät siis ole toisiaan poissulkevia vaan voivat kulkea lasten ja nuorten kuvauksissa rinnakkain.

Johtopäätökset

Suomessa lasten käsitykset ja kokemukset ovat jääneet köyhyytystutkimuksessa huomioimatta ja hyödyntämättä. Tässä tutkimuksessa tarkastelimme köyhyyttä nimenomaan lasten näkökulmasta ja kysimme, miten lapset ymmärtävät köyhyyden ja millä perustein he oikeuttavat köyhyyttä yhteiskunnassa.

Tulokset ovat melko samansuuntaisia kuin aikaisemmissa, lähinnä angloamerikkalaisissa tutkimuksissa on havaittu. Tulosten mukaan lapset mieltävät köyhyyden suhteellisenä ilmiönä. Kyse ei ollut siitä, ettei köyhillä lapsilla heidän mukaansa ollut välttämättömiä perustarpeita, vaan siitä, että heidän tavaransa eivät vastanneet lasten keskuudessa vallitsevaa normistoa. Analyysin perusteella lasten oli selvästi vaikeampi kuva-

ta köyhyyttä kuin rikkautta. Kuvaukset köyhistä olivat niukkasanaisempia kuin kuvaukset rikkaista, joista puhuttiin enemmän ja vivahteikkaammin. Lapset liittivät köyhiin erilaisuuden ja sosiaalisen stigman. He näkivät köyhyyden vaikuttavan taloudellisessa niukkuudessa elävien ajatteluun: köyhät ovat nöyriä, vaatimattomia ja tyytyvät vähään.

Käyttämämme kehikko köyhyyden syistä auttoi hahmottamaan, miten monin eri tavoin lapset jäsensivät köyhyyden syitä. Jotkut lapset painottavat yksilöllisiä tulkintoja ja omia valintoja, kun taas osalle lapsista köyhyys selittyy rakenteellisten tekijöiden avulla. Aineistoa kokonaisuutena tarkasteltaessa rakenteelliset selitykset kuitenkin painottuivat. Lasten kokemuksissa selitykset voivat myös elää rinnatusten, jolloin köyhyys nähdään sekä yksilöllisenä että yhteiskunnallisena ilmiönä.

On mielenkiintoista, että kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetyt erilaiset näkemykset köyhyyden syistä ovat hyvin samankaltaiset kuin laadullisin menetelmin saadun tiedon kokonaisuus. Tämä johtuu varmasti osittain analyysin teorialähtöisyydestä. Toisin sanoen lasten köyhyyskäsitteet rakentuvat varsin samanlaisiksi oli kyseessä määrällinen tai laadullinen tutkimus tai tehtiinpä tutkimuksia lapsilla tai aikuisilla. Jatkossa tutkimuksissa tulisi huomioida se, että erilaiset köyhyyden syyt eivät ole toisiaan poissulkevia. Yksilö voi selittää köyhyyden johtuvan useammasta varsin erilaisesta tekijästä. Näin ollen useissa määrällisissä tutkimuksissa käytetyt pakkovalintakysymykset ovat ongelmallisia (esim. van Oorschot & Halman 2000; Albrekt Larsen 2006; Lepianka 2007; Kallio & Niemelä 2013), ja niiden tilalle tulisi kehittää kysymyspatteristoja, joissa jo-

kaisella köyhyyden syitä mittaavalla väitteellä olisi omat vastausvaihtoehdot.

Tämä laadullinen tutkimus toi esille myös sen, että köyhyyden yksilöllinen selitysmalli jakautuu kahteen erilliseen ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet poikkeavat sen suhteen, syytetäänkö yksilöä tilanteestaan vai ei. On eri asia selittää köyhyyden johtuvan yksilöiden laiskuudesta ja yrittämisen puutteesta kuin ison perheen perustamisesta tai kyvyttömyydestä hoitaa raha-asioita. Tässä törmäämme väistämättä keskusteluun kunniallisista ja kunniaattomista köyhistä, mikä kietoutuu tiukasti avun ansaitsevuuden kysymykseen (van Oorschot 2006; Kangas & Sikiö 1996). Ero kahdessa erillisessä ulottuvuudessa on siinä, onko köyhyyden syy moraalisesti lausuttu vai ei.

Tutkimuksemme mukaan myös rakenteelliset köyhyyden tulkinnot jakautuvat kahteen ulottuvuuteen, jotka ovat yhteiskunnallinen tilanne ja syytös. Ensin mainittu viittaa yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten työttömyyteen ja huonoihin palkkoihin ilman vastuussa olevaa toimijaa. Yhteiskunnallinen syytös tarkoittaa puolestaan esimerkiksi sosiaaliturvan riittämättömyyttä ja sitä kautta poliittisten päättäjien ja muiden julkisten toimijoiden aseman ja vastuun tunnistamista. Kyse on harjoitetun sosiaalipolitiikan epäonnistumisesta.

Artikkelimme tulokset herättivät monia jatkotutkimusideoita. Koemme, että tutkimuksemme raapaisi vain pintaa, koska se oli monin tavoin ensimmäinen alallaan. Tulevaisuudessa tulisi tarkastella nimenomaan huono-osaisten lasten käsitteitä köyhyydestä ja sen syistä. Voi olla, että he ymmärtävät ilmiön eri tavoin kuin muut lapset.

KIRJALLISUUS

- Alanen, Leena: Modern childhood: exploring the 'child question' in sociology. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 50. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1992.
- Alanen, Leena: Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.): Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9–30, 2009.
- Aledin, Sami: Brändit varhaisien elämässä. Teoksessa Minna Autio & Petri Paju (toim.): Kuluttava nuoruus. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta, Stakes, 56–65, 2005.
- Albrekt Larsen, Christian: The Institutional Logic of

- Welfare Attitudes. How Welfare Regimes Influence Public Support. Aldershot: Ashgate, 2006.
- Albrekt Larsen, Christian: The rise and fall of social cohesion. The construction deconstruction of social trust in the US, UK, Sweden and Denmark. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Blomberg, Helena & Kroll, Christian: Socialarbeters syn på fattiga, arbetslösa och workfare-relaterade åtgärder i Sverige och Finland. Socionomens forskningsupplägg 27 (2010): 4, 90–99.
- Bonn, Marta & Earle, Dave & Lea, Stephen & Webber, Paul: South African children's views of wealth, poverty, inequality and unemployment. Journal of Economic Psychology 20 (1999): 4, 593–612.

- Bullock, Heather: Attributions for Poverty: A Comparison of Middle-Class and Welfare Recipient Attitudes. *Journal of Applied Social Psychology* 29 (1999) 10, 2059–2082.
- Bullock, Heather: From the front lines of welfare reform: An analysis of social worker and welfare recipient attitudes, *The Journal of Social Psychology*, 144 (2004): 6, 571–590.
- Chafel, Judith: Societal images of poverty. Child and adult beliefs. *Youth and Society* 28 (1997): 4, 432–463.
- Chafel, Judith & Neitzel, Carin: Young children's ideas about the nature, causes, justification, and alleviation of poverty. *Early Childhood Research Quarterly* 20 (2005): 3, 433–450.
- Cozzarelli, Catherine & Wilkinson, Anna & Tagler, Michael: Attitudes towards the Poor and Attributions for Poverty. *Journal of Social Issues* 57 (2001): 2, 207–227.
- Cozzarelli, Catherine & Tagler, Michael & Wilkinson, Anna: Do Middle-Class Students Perceive Poor Women and Poor Men Differently. *Sex Roles* 47 (2002): 11/12, 519–529.
- Duncan, Greg & Brooks-Gunn, Jeanne: *Consequences of growing up poor*. New York: Sage, 1997.
- Duncan, Greg & Ziol-Guest, Kathleen & Kalil, Ariel: Early-childhood poverty and adult attainment, behavior and health. *Child Development* 81 (2010), 306–325.
- Feather, N. T.: Explanations of Poverty in Australian and American Samples: The Person, Society, or Both? *Australian Journal of Psychology* 26 (1974): 3, 199–216.
- Fritzell, Johan & Bäckman, Olof & Ritakallio Veli-Matti: Income inequality and poverty: do the Nordic countries still constitute a family of their own. In Kvist, Jon & Fritzell, Johan & Hvinden, Björn & Kangas, Olli (eds.): *Changing Social Equality*. Bristol: Policy Press, 2012.
- Furnham Adrian: The perception of poverty among adolescents. *Journal of Adolescence* 5 (1982): 2, 135–147.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna: *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 124. Helsinki: Kela, 2012.
- Halik, Murnizam & Webley, Paul: Adolescents' understanding of poverty and the poor in rural Malaysia. *Journal of economic psychology: research in economic psychology and behavioral economics* 32 (2011) 2, 231–239.
- Harju, Anne: *Barns vardag med knapp ekonomi. En studie om barns erfarenheter och strategier*. Acta Wexionensia, 2008:137 (vårdvetenskap och socialt arbete). Växjö: Växjö University Press, 2008.
- Harju, Anne & Thorød, Anne: Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context – From Children's Point of View. *Child Indicators Research*, 4 (2011): 2, 283–299.
- Hill, Malcolm: Children's voices on ways of having voices. Children's and young people's perspectives on methods used in research and consultation. *Childhood* 13 (2006): 1, 69–89.
- James, Allison & Jenks, Chris & Prout, Alan: *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press, 1998.
- Jääntti, Markus: *Lapsiköyhyydestä Suomessa*. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.): *Perhepiirissä*. Helsinki: Kela, 62–75, 2010.
- Kangas, Olli & Sikiö, Jaana: *Kunnon kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista*. Teoksessa Olli Kangas & Veli-Matti Ritakallio (toim.): *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Helsinki: Stakes, 107–36, 1996.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti: *Köyhyyden teoria ja käytäntö*. Teoksessa Juho Saari (toim.): *Köyhyysspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2005.
- Kallio, Johanna & Niemelä, Mikko: Who Blames the Poor? Multilevel Evidence of the Support for and Determinants of Individualistic Explanation of Poverty in Europe. *European Societies*, published online as FirstView article, 22 April 2013.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna: *Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan*. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: THL, 198–214, 2010.
- Leahy, Robert: The Development of the Conception of Economic Inequality: I. Descriptions and Comparisons of Rich and Poor People. *Child Development* 52 (1981): 2, 523–532.
- Leahy, Robert: Development of the Conception of Economic Inequality: II. Explanations, Justifications, and Concepts of Social Mobility and Change. *Developmental Psychology* 19 (1983a): 1, 111–125.
- Leahy, Robert: *The child's construction of social inequality*. New York: Academic Press, 1983b.
- Lepianka, Dorothea: Are the Poor to be Blamed or Pityed? A Comparative Study of Popular Poverty Attributions in Europe. *Tilburg: Tilburg University*, 2007.
- Lepianka, Dorothea & van Oorschot, Wim & Gelissen, John: *Popular Explanations of Poverty: A Critical Discussion of Empirical Research*. *Journal of Social Policy* 38 (2009): 3, 421–438.
- Lepianka, Dorothea. & van Oorschot, Wim & Gelissen, John: *Popular Explanations of Poverty in Europe: Effects of Contextual and Individual Characteristics across 28 European Countries*. *Acta Sociologica* 53 (2010): 1, 53–72.
- Mason, Jennifer: *Qualitative researching*. London: Sage, 2002.
- Mau, Steffen: *The Moral Economy of Welfare States. Britain and Germany Compared*. London: Routledge, 2003.
- Moisio, Pasi: *Tuloerojen, köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys*. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: THL, 180–196, 2010.
- Niemelä, Mikko: Perceptions of the Causes of Poverty in Finland. *Acta Sociologica* 51 (2008): 1, 23–40.

- Niemelä, Mikko: Attributions for Poverty in Finland: A Non-Generic Approach. *Research on Finnish Society* 4 (2011): 17–28.
- Oorschot, Wim van & Halman, Loek: Blame or Fate, Individual or Social? An International Comparison of Popular Explanations of Poverty. *European Societies* 2 (2000): 1, 1–28.
- Oorschot, Wim van: Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states, *Journal of European social policy* 16 (2006): 1, 23–42.
- Pugh, Allison: *Longing and Belonging Parents, Children, and Consumer Culture*. Berkeley: University of California Press, 2009.
- Punch, Samantha: Interviewing Strategies with Young People: the 'Secret Box', Stimulus Material and Task-based activities. *Children & Society* 16 (2002): 1, 45–56.
- Ramsey, Patricia: Young children's awareness and understanding of social class difference. *Journal of Genetic Psychology* 152 (1991): 1, 71–82.
- Ridge, Tess: *Childhood poverty and social exclusion: From a child's perspective*. Bristol: Policy Press, 2002.
- Ridge, Tess: The everyday costs of poverty in childhood. A review of qualitative research exploring the lives and experiences of low-income children in the UK. *Children & Society* 25 (2011): 1, 73–84.
- Salmi, Minna & Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna: *Lapsiperheiden toimeentulo*. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.): *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 78–93, 2009.
- Sauli, Hannele & Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna: Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011): 5, 535–543.
- Seiter, Ellen: *Sold separately: children and parents in consumer culture*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1993.
- Strandell, Harriet: From structure-action to politics of childhood: Sociological childhood research in Finland. *Current Sociology* 58 (2010): 2, 165–184.
- Sutton, Liz & Smith, Noel & Dearden, Chris & Middleton, Sue: *A child's eye view of social difference*. York: Joseph Rowntree Foundation, 2007.
- Townsend, Peter: Deprivation. *Journal of Social Policy* 16 (1987): 1, 125–146.
- Wagmiller, Robert & Lennon, Mary & Kuang, Li & Alberti, Philip & Arber, Lawrence: The Dynamics of Economic Disadvantage and Children's Life Chances. *American Sociological Review* 71 (2006), 847–866.
- Weinger, Susan: Economic Status: Middle Class and Poor Children's Views. *Children & Society* 14 (2000): 2, 135–146.

SUMMARY

Mia Hakovirta & Johanna Kallio: Children's understandings of poverty and its causes (Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä)

This article explores children's understandings of poverty and its causes: we want to know how children see the phenomenon of poverty and what they think causes poverty. The study applies a qualitative approach and the research data consist of focused interviews with children aged 10–15. The data were processed using the method of content analysis. We focused on the meanings ascribed by children to poverty and its causes. The study is anchored to the paradigm of childhood research, which aims to explore and understand children's perspectives and the information produced by children.

Our children saw poverty first and foremost as a relative absence of non-essential goods and items due to the scarcity of financial resources. It was not a question of poorer children lacking daily necessities such as a home, clothes, equipment for leisure activities or a mobile phone, but rather of poorer children having models that were outdated or second hand or broken

goods. Poverty was seen a phenomenon that almost by necessity shapes and influences people's ways of thinking and actions. Poverty was also associated with humility. It was thought that poor people contented themselves with very little. Poverty was also considered to carry a social stigma.

Drawing on theory-guided reasoning and complemented by data-driven inference, we condensed the children's views on the causes of poverty into six themes: individual blame, individual action, societal blame, societal situation, individual fate and societal fate. Some children emphasised the role of individual interpretations and independent choices, for others poverty was ultimately explained by structural factors. Overall, however, the main accent was on structural explanations. On the other hand these two sets of explanations also co-existed side by side in children's experiences so that poverty was seen at once as an individual and societal phenomenon.

Keywords: poverty, deprivation, children, childhood research, perceptions.